

Zitting IX

Wie over de leer mag oordelen

Aanwezig zijn: Jezonias, de katholieke afgevaardigde, de gereformeerde afgevaardigde, Brenz, Calvin en Gamaliël.

Jezonias: Wij hebben het gisteren, mijne eerwaarde heren, gehad over het oordeel dat iedereen over een ander wil vellen. Wij komen nu, zoals aangekondigd, bij het oordeel over de leer. Wij moeten nagaan wie over de leer mag oordelen: alleen de geestelijken of leraren en niet de leken, ongeacht of zij magistraat dan wel onderdanen zijn, of elk van beide? Ik verzoek u, mijne eerwaarde heren, uw oordeel en argumenten ter zake hier te presenteren.

De katholieke afgevaardigde: Waarom zou iemand die tot de schapen behoort met subtiële woorden de herder en degenen die boven hem staan onderzoeken?¹ Het oordeel over de leer hoort bij de herders en niet bij de schapen. Ook al is iemand uit de kudde zeer heilig en geleerd, toch is het hem niet geoorloofd zich een oordeel over de leer aan te matigen.² Als men **14 v. 8** leken toestaat in zaken die de eeuwige zaligheid betreffen, niet langer te steunen op de mening van een ander of die niet meer te accepteren zonder eigen oordeel, - mijn hemel, wat zou daar anders uit volgen dan wat wij in Duitsland hebben zien gebeuren? Daar heeft iedereen geprobeerd zijn eigen oordeel te stellen boven het oordeel van het hele christendom. Wij zien dat daar evenveel geloven als oordelen en wilsuitingen van mensen zijn. Is het niet buitengewoon ongehoord, ja zelfs dwaas als iemand zich aanmatigt te beoordelen of de decreten van de prelaten juist zijn en meer in het bijzonder de decreten die in de algemene synodes zijn uitgevaardigd?³ Ook als een vorst kennis neemt van de leer van de ware godsdienst en oordeelt over de meningsverschillen van de partijen over het Woord Gods, begaat hij een even grote zonde als wanneer hij zich het ambt van het offeren toeëigent.⁴ Want dat hij moet oordelen over de godsdienstleer, is hem nooit door enige goddelijke of menselijke wet toegestaan.

Sigismund, de koning van Polen, begreep dit en gehoorzaamde terecht.⁵ Toen hij het verzoek kreeg de verkondiging van de zuivere leer van het heilig Evangelie in zijn koninkrijk toe te laten, antwoordde hij dat het niet tot zijn ambt behoorde de zuiverheid van het Woord te beoordelen; dat was de taak van de bisschoppen. Zijne majesteit wilde zich graag aan hun oordeel over deze zaak onderwerpen en hij wilde ook dat hun jurisdictie in alle kwesties onverminderd zou gelden. Als dit oordeel niet de vorsten of de overheid toekomt, hoeveel minder dan aan het volk zelf?

Zoiets te zeggen zou een soort blasfemie tegen de Heilige Geest zijn.⁶ Wanneer zou de waarheid van een godsdienst voldoende zijn aangetoond? Wil men dat iedereen opnieuw twijfelt aan wat in een concilie besloten is? Zal niet iedereen erkennen dat het niet nodig is opnieuw te twijfelen aan wat zoveel belangrijke bisschoppen (zoals Athanasius zegt) goed gevonden, besloten en duidelijk ingesteld hebben?

¹ [H. 460]

² [H. 458]

³ [H. 65]

⁴ [H. 44]

⁵ [H. 122. v] {Hosius droeg zijn *Confutatio* (1557) op aan Sigismund II.}

⁶ [H. 48]

Als dat nu ook onderzocht, opnieuw beoordeeld en dan weer opnieuw onderzocht wordt, duurt zo'n ongeoorloofde nieuwsgierigheid eindeloos.⁷ Men mag absoluut niet toestaan dat de geest van iedereen, vooral die geest die bedrogen kan worden en kan bedriegen, de macht heeft te oordelen over de geest van de concilies, die niet bedrogen kan worden en niet kan bedriegen. Wat voor afloop van die disputen zouden we kunnen verwachten? Wat zou onzekerder zijn dan ons geloof? Wat zou er veranderlijker zijn dan de verordeningen? Wat zou meer verwarring veroorzaken dan een kerk in zo'n situatie?⁸ Marcianus had dat alles goed in de gaten toen hij voor de inwoners van Constantinopel een edict uitvaardigde waarin hij het volgende zei: "Wij vermanen iedereen op te houden met discussies over de godsdienst. Want de eerste de beste kan niet zomaar geheimen ontdekken of begrijpen, geheimen waarvan alleen grote aantallen eerwaarde priesters, met de allergrootste inspanning, lange gebeden en niet zonder Gods hulp (moet men aannemen) **14 v b** de waarheid hebben kunnen bevroeden."⁹ Uit het voorafgaande concludeer ik dat het oordeel over de leer alleen de geestelijken toekomt en beslist niet aan de leken, of het nu magistraten of onderdanen zijn.

De gereformeerde afgevaardigde: Deze uitspraak komt erop neer dat de zielen van de vorsten en de onderdanen, die door de bisschoppen zijn verleid, net als hun verleiders, niet verdoemd zijn. Maar de Heilige Schrift getuigt anders: zo'n verleide goddeloze zal, evenals zijn verleider, in een staat van goddeloosheid sterven.¹⁰ Het is dan ook een kwestie van eeuwige zaligheid of verdoemenis van levende zielen of zij een ware dan wel een valse leer aanhangen.¹¹ Zouden zij dan niet ieder voor zich moeten beoordelen welke leer zij behoren te volgen of te vermijden? Of heeft Christus tevergeefs zo vaak al die zorgvuldige waarschuwingen laten horen dat wij ons moeten hoeden voor valse profeten?

Brenz: Maar hoe kunnen de vorsten die goddeloze leraren de toegang tot hun land verbieden en op hun hoede zijn als zij niet kunnen beoordelen wie de ware en valse profeten zijn?¹² Moet men ze hierheen sturen om ze door hun prelaten te laten beoordelen? Zullen de vorsten zonder zelf te oordelen het oordeel van de prelaten moeten volgen?

De gereformeerde afgevaardigde: Hij spreekt niet alleen over de vorsten, maar ook over het hele volk, zelfs over elk lidmaat van de kerk.¹³ Gaat het dan niet ieder van hen aan? Iedereen heeft toch met de leer te maken? Kijk toch waar men ons op wijst en heeft gewezen; van God naar de mensen, van Christus naar de paus, van de Waarheid van de Heilige Geest en de Heilige Schrift naar de leugens, dromen en ijdelheid van menselijke bedenkels. Zou men op die manier het volk en de vorsten zekerheid in de leer bieden?

*Calvijn*¹⁴: Wanneer onze roomsen merken dat zij bij de verantwoording van hun zaken alle hulp kwijtraken, nemen zij hun toevlucht tot het laatste en ongelukkige plechtanker, namelijk de autoriteit van

⁷ [H. 53]

⁸ [H. 50]

⁹ {Uit het edict van keizer Marcianus (452), in: Mansi, *Concilia*, VII, 475.}

¹⁰ [Ez. 3: 18]

¹¹ 'levende zielen' voor 'waerlijcke zielen'.

¹² [H. 438]

¹³ H. 430]

¹⁴ [Instit. vij. 165] Calvijn, *I.C.*, IV, IX, 12.

Opmerking [J1]: Ieder mens moet oordelen over de leer.

de concilies. En hoewel zij in hun gemoed en geest het spoor bijster zijn, en ook boosaardig van hart en wil, geldt voor hen toch - beweren zij - het Woord des Heren dat gehoorzaamheid aan superieuren gebiedt.¹⁵ Ja toch zeker? Maar wat als ik ontken dat zij onze superieuren zijn? Want zij hoeven zichzelf niet meer aanzien toe te kennen dan Jozua, die een profeet van God was en een uitzonderlijke herder. Laat ons horen met welke woorden hij zijn opdracht van de Heer ontving: 'Het boek van de wet wijke niet van uw mond; gij zult u daarop dag en nacht toeleggen. Noch ter linker hand, noch ter rechter hand zult gij afwijken; dan zult gij uw weg met beleid verkiezen en verstaan.'¹⁶ Zulke geestelijken **15 r.** moeten onze superieuren zijn, die noch aan de ene, noch aan de andere kant van de wet van God afwijken.

Maar als het zo is dat wij zonder enige twijfel de lering van allerlei herders moeten aannemen, was het dan wel nodig dat wij zo dikwijls en nauwkeurig door de stem van de Heer zijn vermaand om niet naar de woorden van valse profeten te luisteren?¹⁷ 'En luister niet', zei hij, 'naar de woorden van de profeten die ijdelheid leren, woorden die niet uit de mond des Heren komen.'¹⁸ Hoed u eveneens voor de valse profeten die in schaapskleren tot u komen, maar die van binnen verscheurende wolven zijn.¹⁹ Johannes heeft ons dan ook tevergeefs vermaand te onderzoeken of de geesten wel van God komen. Van dit oordeel werden de engelen en zeker de duivels met hun leugens niet uitgezonderd.²⁰

Werd er ook niet gezegd: 'Als de ene blinde de andere leidt, vallen zij dan niet beiden in de gracht'?'²¹ Verklaart hij daarmee niet afdoende dat er veel van afhangt wat voor herders wij horen en dat wij niet onbedachtzaam naar hen moeten luisteren? Het haalt niets uit als zij ons willen imponeren met hun titulatuur, als zij ons naar de gemeenschap van hun blindheid willen trekken. Want wij zien dat de Heer ons met bijzondere zorg heeft willen waarschuwen, zodat wij ons niet door andermans dwalingen laten leiden. God weet onder welke schuilnaam dergelijke dwalingen verborgen gaan. Want is het Woord van de Heer waar, dan kunnen de blinde leidlieden, of zij nu prelaat, bisschop of paus zijn, niets anders doen dan hun volgelingen in het verderf storten. Wij moeten ons daarom niet laten imponeren door de namen van concilies, herders en bisschoppen (zoals zij zich terecht of ten onrechte noemen). Wij moeten ons veeleer door het bewijs van leringen en woorden laten vermanen. Wij allemaal moeten ieders geest toetsen aan de regel van Gods Woord om zo vast te stellen of die al dan niet van God komt.²²

De katholieke afgevaardigde: Ik zie wel dat die arme mensen zich in allerlei sekten verdeelden nadat zij zich van de eenheid van de roomse kerk hadden afgesneden. Ook is mij niet onbekend dat veel leerlingen zich tegen hun eerste leermeesters verzetten. En ik weet eveneens dat Theodorus Beza, uw leerling, het met u, zijn meester, het in veel opzichten niet eens is, - ook in deze hoogst belangrijke kwestie.

Calvijn: En ik weet heel goed welke geest over u regeert: de geest die vrijmoedig en zoals het uitkomt tegen de waarheid durft in te gaan. Dat Beza hierover anders zou denken dan ik, geloof ik niet.

Opmerking [J2]: Het volk moet oordelen over de leer.

¹⁵ Hebr. 13: 17.

¹⁶ [Jos. 1] Joz. 1: 7-8.

¹⁷ [Jer. 43; Matt. 7] Jer. 23: 16; Mat. 7: 15.

¹⁸ [1 Joh. 4] 1 Joh. 4: 1.

¹⁹ [Gal. 1: 8] Gal. gaat over afwijkende versie van het Evangelie. Verwijzing naar Mat. 7: 15.

²⁰ [Matt. 13] 1 Joh. 4: 1 (eventueel 1-6).

²¹ Mat. 15: 14.

²² Calvijn, *I.C.*, IV, 9, 12.

De katholieke afgevaardigde: Maar ik weet het zeker! Want in zijn boek over het doden van ketters zegt hij op meer dan één **15 r t** plaats dat de overheid en het volk niet over de leer en de ketterij mogen oordelen. Ik citeer hieruit maar een of twee stukken, die voldoende bewijzen wat ik zeg. “Want”, zo schrijft Beza, “wanneer het erop aankomt te weten of een voorstel blasfemie of ketterij is, gaat het om een geschil over een geloofsartikel. En omdat de godsdienst bestaat uit de boeken van het Oude en Nieuwe Testament, waar de kerk uitleg over dient te geven, moet de kerk het geschil beslechten vanuit het Woord Gods.”²³

En elders schrijft hij: “De vorsten moeten er vooral zorgvuldig op letten dat zij niet buiten de palen en perken van hun macht treden. Dat wil zeggen dat zij niet hebben te beoordelen of een leerstelling ketterij is of niet. Want die kennis komt de kerk toe, niet de vorsten.”²⁴ Dat zijn de woorden van Beza. Zo bewijs ik u dat ik zeker wist wat ik zei. Nu blijkt duidelijk dat u zelf, terwijl u vaak onderling van mening verschilt, over dit punt ook verkondigt wat wij verkondigen. Toch hebt u de gewoonte ons met alle bitterheid te bespotten, uit te schelden en te belasteren. Wie dit inziet, zal dus ook begrijpen dat u ons berispt om uw eigen gebreken, dat u zelf datgene navolgt waarom u ons belastert en dat u bij de mensen geen enkele geloofwaardigheid verdient, omdat u bij het onderricht over dezelfde zaak nu eens nee en dan weer ja zegt.

Gamaliël: Mijne heren, ik zie aan beide kanten problemen. Want zonder twijfel heeft Jan en alleman alle ruimte om evenals de vorst over de leer te oordelen. Dit klemt eens te meer als we bedenken dat in dezen het begrip van de waarheid meer lijkt af te hangen van de kennis van de Schrift dan van het beoefenen van deugden. Zo gaat voor alle sekten de deur wijd open. Maar er waren en zijn nog steeds mensen die geen schriftgeleerden zijn, maar die wel deugdzaam leven²⁵ en die door ingevingen van de Heilige Geest van goddelijke zaken verstand hebben gekregen. Voor hen lijkt het een benauwde kerker als zij alles maar moeten geloven wat de leraren hun voorhouden, zonder daarover te mogen oordelen, ja, net als onreine varkens die alles slikken zonder het te herkauwen. Men weet dat er bij elk oordeel gewoonlijk vier partijen een rol spelen. Zij mogen geen van alle een andere rechtens completeren; dat geldt voor alle vier. Het gaat om de rechter, de aanklager, de verdediger en de getuigen. Want zoals een rechter niet rechter en aanklager beide kan zijn, of rechter en verdediger, en evenmin rechter en getuige, zo kan een aanklager niet tegelijk ook verdediger of getuige of rechter zijn, enzovoort. Niemand van hen mag meer zijn dan hem rechtens toekomt. Niemand kan ook rechter zijn in een zaak van een ander zonder de wettelijke macht te hebben daarover te oordelen.

Deze bevoegdheid om over de leer te oordelen **15 v a** ontvangt men rechtstreeks van God en men demonstreert dat door middel van een wonder, net als Paulus toen hij Elymas met blindheid trof, alleen maar door te spreken en zonder hulp van het zwaard van de overheid.²⁶ Of men heeft die bevoegdheid van God ontvangen via een deugdelijk intermediair, wat dan bewezen moet worden met het getuigenis van het geschreven Woord Gods. Ofwel die bevoegdheid wordt vrijwillig aangeboden door twistende partijen die met elkaar een compromis zoeken. Maar in alle andere gevallen is die bevoegdheid eigenmachtig

Opmerking [J3]: Beza ontzegt ook vorsten het oordeel over de ketters en de leer.

Opmerking [J4]: Gereformeerden leren het een, maar praktiseren het ander.

Opmerking [J5]: De juiste manier van oordelen.

²³ [T. 200]

²⁴ [T. 411]

²⁵ ‘wel gheoeffende Luyden in de Deughden’, kennelijk een verwijzing naar de *praxis pietatis*.

²⁶ [Act. 18: 8] Hand. 13: 8-11.

toegeëigend, met een list of met geweld. Dan hebben wij het over misbruik van macht en over regelrechte tirannie.

Geen van de partijen²⁷ beroemt zich op de eerste manier. Wie immers is in staat zijn bevoegdheid om over de leer te oordelen met wonderen te bewijzen? Op de tweede manier beroepen zich de rooms-katholieken via de apostolische successie. De gereformeerden bestrijden deze claim, maar hun eigen claim kunnen zij ook niet wettelijk bewijzen. De derde manier is ook al bij niemand van hen te vinden. Want zoals de katholieken de gereformeerden niet als rechters in hun geschillen aanvaarden, accepteren dezen evenmin de katholieken. Helaas komt de vierde manier het meest bij alle sekten voor. Wat kan men hieruit anders afleiden dan dat er (zoals er vroeger in Israël geen koning was²⁸) nu geen rechter onder de christenen is, maar dat iedereen maar doet wat hem goeddunkt? Wat moet men nu over deze verwarde situatie zeggen? Zal men het arme volk het oordeel over de leer volledig ontnemen alsof zij er geen belang bij hebben, om vervolgens de ene of de andere partij na te lopen die zich eigenmachtig de bevoegdheid toekent over de leer te oordelen? Zou zo iedere partij niet rechter zijn in haar eigen zaak? Met wat voor reden moet men het volk elk oordeel in dezen ontzeggen? Om het volk, als het verleid wordt, onschuldig en ongestraft te laten blijven? Beslist niet. Maar met welke van al die partijen zal men het eens zijn? Met de partij die het grootste aantal mensen voor haar leerstellingen weet aan te trekken? Pilatus werd op die manier bedrogen; hij hield de stem van het gemene volk voor de beste en wilde de grote massa een genoeg doen; hij oordeelde daardoor geheel verkeerd en liet het Lam Gods doden.²⁹ Maar het is in de Wet nadrukkelijk verboden in te stemmen met het oordeel van een grote groep, om te verhinderen dat men van de waarheid afdwaalt. Ook Christus zelf verbiedt duidelijk de massa te volgen; want hij wil dat wij door de smalle poort gaan, niet door de brede poort of over de brede weg.³⁰ Die weg waar velen over gaan, leidt naar de verdoemenis.

Of de leken, zowel het volk als de magistraat, de eeuwige zaligheid verwerven of verdoemd worden, hangt ervan af of zij een ware of valse leer volgen, met andere woorden: de verleide blinde moet niet met zijn blinde verleider in de gracht van het verderf vallen. Ik vind derhalve, maar ik sta open voor correcties, dat in alle gemeenten de kerkelijke overheden niet zelf over de leer moeten oordelen. Want dan wordt een partij rechter: wie zal zijn eigen leer voor slecht houden? Maar als leken geacht worden daarover te oordelen, zowel het volk als de overheid, dan vrezen de meesten daardoor verwarring. **15 v 1** Maar ik zal daarop zeggen: allereerst dat ieder voor zichzelf moet oordelen en niet voor een ander wat de ware leer is of tenminste welke leer de minste gebreken heeft. Mijne heren, ik heb het over de leer of interpretatie van de Heilige Schrift. Daar gaat de twist over en niet over de Heilige Schrift zelf, die immers door alle sekten, met uitzondering van de libertijnen, voor de zuivere waarheid gehouden wordt.

Met deze 'ieder' bedoel ik niet degene die geen andere leer gehoord heeft dan die waarin hij is opgevoed en daardoor nog nergens aan twijfelt (laat staan terecht twijfelt). Nog veel minder bedoel ik degene die helemaal niet op de hoogte is van de leer die hij aanhangt. Want het is onmogelijk iets juist te beoordelen wat men niet kent. Nee, ik bedoel met deze 'ieder' niets meer of minder dan iedereen voor zover deze de leer in kwestie kent en begrijpt. Want van alle dingen die voor een mens te begrijpen zijn, kan men als men goed oplet onderkennen wat men niet begrijpt, wat men denkt te begrijpen en wat men

Opmerking [J6]: Het volk moet oordelen over de leer.

Opmerking [J7]: Zonder kennis kan men geen juist oordeel vellen.

²⁷ Katholieken en gereformeerden.

²⁸ [Jud. 17: 6, 21; 25] Re. 17: 6; 21; 25.

²⁹ [Marc. 15: 15, Luc. 23: 24]

³⁰ [Ex. 23: 2, Matt. 7: 13]

wel begrijpt. Als men weet dat men niet begrijpt waar het meningsverschil over gaat, moet men ervoor oppassen daarover iets te zeggen. Alleen als men nalaat er iets over te zeggen, kan men zich in zijn oordeel niet vergissen. Opschorting van het eigen oordeel is nog het veiligst. Het is dus zaak niet te oordelen voordat men begrijpt waarover men het heeft.

Nu zijn er zaken die men nooit kan weten, maar die men tot de dood toe gelooft en die men na dit leven moet ervaren. Zekerheid hierover krijgt men door de getuigenis van de Heilige Schrift en de zalving van de Heilige Geest. Maar er zijn ook zaken die men met zekerheid kan weten door het gebruik van het verstand of door ondervinding. Door het verstand te gebruiken weet men met zekerheid dat de ruimte groter moet zijn dan het lichaam dat die ruimte inneemt. En ook dat het geheel groter is dan het deel. Met andere beginselen van de wetenschappen is dat ook zo. En door ervaring weet men wat goed of slecht voor ons is; dat geldt voor de gezondheid van zowel de ziel als het lichaam. Want zoals iedereen zeker kan weten dat zijn maag leeg is als hij erge honger heeft en dat hij gewond of ziek is als hij pijn in zijn lichaam voelt, zo kan iedereen die oplet, zekerheid hebben over de aard van zijn onbehagen. En ook dat men zonder God of goddeloos is, wanneer men het voedsel voor de ziel, namelijk Gods Woord, ontbeert. Want goddelozen hebben geen gemoedsrust.³¹ Ook kan men weten dat men door kwaad en zonde wordt gekweld, als het geweten wroeging voelt en verdoemenis aankondigt, want deze worm sterft niet.³²

Deze dingen kan de mens met zekerheid en naar waarheid weten door ervaring en introspectie. Dat geldt ook voor het tegenovergestelde. Men voelt een zalige vrede en een hemelse blijdschap wanneer men het rijk Gods met zijn gerechtigheid in zich weet. Dit alles kan men dus met zekerheid weten en dat geldt ook voor de ware oorzaken van dat gevoel van onzaligheid (te weten onze eigen slechtheid) en van dat gevoel van zaligheid (te weten Gods goedheid). **16 r a** Deze kennis maakt dat wij noodzakelijkerwijs haat of vijandschap voelen jegens het kwade en liefde of genegenheid jegens het goede. Dit is geen droom of waanidee, dit is niet iets dat ons alleen maar wordt toegerekend³³, maar net zo waarachtig en krachtig als de haat die men voelt tegen mensen die ons kwaad doen en als de liefde die men in zijn binnenste voelt voor mensen die goed voor ons zijn wanneer men door wedergeboorte is veranderd.³⁴

Uit dit alles volgt dat mensen zichzelf iets wijsmaken als zij denken dat zij het kwaad of de zonde al echt kennen zonder dat zij de eerder genoemde echte haat in zich voelen. En dat geldt evenzo voor mensen die menen God werkelijk te kennen zonder dat zij de hartstochtelijke liefde voor God en de deugd krachtig en werkelijk in zich voelen.³⁵ Zij bedriegen zichzelf op het punt waar zij menen te weten, maar nog niet weten hoe men eigenlijk aan kennis komt. In hun waanwijsheid menen zij te zien en te weten, terwijl zij nog blind zijn, en zij kunnen zo lang hun waanwijsheid duurt evenmin ophouden te oordelen, als het hun onmogelijk is dat op een juiste manier te doen.³⁶

Deze mensen zijn in tweërlei opzicht onwetend en kunnen daardoor niet goed oordelen. Maar de mensen die weten moeten oordelen; ieder over datgene waarvan hij weet heeft en niet verder. Zij kunnen zich in hun oordeel niet vergissen, want hij die niet oordeelt, kan ook niet verkeerd oordelen. En wie oordeelt over iets wat hij goed weet en begrijpt, kan dat evenmin. Dit zijn de schapen van Christus die

Opmerking [J8]: Iedereen weet zelf wel wat hij weet en niet weet en wat hij zich inbeeldt.

Opmerking [J9]: Niemand moet oordelen over iets dat zijn verstand te boven gaat.

Opmerking [J10]: Over ervaringskennis.

Opmerking [J11]: Hij die geen haat en vijandschap voelt, kent de zonde nog niet.

Opmerking [J12]: Hij kent God nog niet die Hem niet liefheeft.

Opmerking [J13]: Mensen die in tweërlei opzicht onwetend zijn.

³¹ 'gemoedsrust' voor 'vrede'.

³² [Matt. 4: 4, Esa. 48: 22, Esa. 66: 14] Jes. 48: 22; 57: 21. Mat. 4: 4 slaat op voorafgaande zin.

³³ 'toerekenlijk'. Verwijzing naar de 'toerekening' (de *gratia imputativa*) waar Coornhert niets van moet hebben.

³⁴ Verwijzing naar Coornherts perfectisme; in het laatste stadium van het perfectisme is de mens een en al liefde (zie zakenregister s.v.: 'perfectisme').

³⁵ [1 Kor. 8:1] Verwijzing onjuist.

³⁶ [Joh. 9: 41]

zijn stem kennen en volgen.³⁷ En onbekende stemmen, namelijk die zij nog niet begrijpen, volgen zij niet, maar ontvluchten ze. Zij onderzoeken alles, behouden wat zij als goed ervaren en kennen en laten de rest varen.³⁸

Kan men, in strijd met een enorme hoeveelheid heldere getuigenissen van de Schrift, waarvan er enkele door sommige heren hier zijn genoemd, zoals waarschuwingen tegen valse profeten en anderen³⁹, aan de leken - zowel het volk als de overheid - ook met enige schijn van redelijkheid het oordeel over de leer ontnemen? Of bestaat de wijsheid van mensen met verstand niet daarin dat zij hun weg kennen en de onwijsheid van de dwazen daarin dat zij dwalen? Jazeker, de Heilige Schrift getuigt daar onmiskenbaar van. Men vindt daarin ook prachtige en heldere bewijzen van een verbond tussen de koning en het volk over godsdienstige aangelegenheden. De leider van het volk geeft het volk de vrije keuze tussen de dienst aan God en aan de afgoden.⁴⁰ En de profeet die de koning passeert, geeft het volk de vrije keuze tussen de ware of valse godsdienst en zegt tot hen: "Als de heer God is, volg Hem; als het Baäl is, volg hem." Het volk stemt met het voorstel van de profeet in: diens god is God die met vuur kan antwoorden.⁴¹

Na alles wat ik gezegd heb, denk ik dat er een goede reden is om te besluiten dat men bij geen enkele partij of gemeente het oordeel over de leer helemaal aan de predikanten kan overlaten. Want als men dat doet, maakt men hen rechters en partij in hun eigen zaak. Hoe zullen de predikanten van de katholieken, van de gereformeerden, van de lutheranen of de dopers, waar zij elk 16 F H in hun eigen zaak gezag, macht of vertrouwen hebben en tot rechters zijn aangesteld bij of door de overheden, ieder voor zich anders over hun leer oordelen dan dat deze de oprechte, zuivere en ware leer is? Ik denk niet dat men een dergelijke methode in kleine geldzaken kan aanbevelen; hoeveel minder dan in deze allerbelangrijkste zaak van de ziel? Als een ander de leer ook moet beoordelen, moet men dat oordeel dan bij Turken, joden of heidenen halen? Ze zouden wel onpartijdig zijn, maar hebben daar volstrekt geen kennis van, naar we aannemen.

De keuze is ofwel de mensen (allen in hun eigen land volgens de wens van de overheid) tot een religie verplichten die zij niet begrijpen en hen dus dwingen blindelings en tegen hun zin een onbekende leer en godsdienst na te volgen en te praktizeren; of het oordeel overlaten aan de knappe koppen onder de christenen, bij ieder zover en niet verder dan zijn verstand reikt. Men kan dan op grond van eigen verworven kennis van zaken en naar vrije keuze een leer goedkeuren die overeenstemt met de leer van Christus en de apostelen; men kan de Heilige Schrift hanteren als toetssteen bij de vraag of de leer juist is en in overeenstemming met de Heilige Schrift. Ik denk dat dit laatste (tenzij iemand het beter weet) het meest met de Heilige Schrift overeenstemt, het meest strekt tot Gods eer en het meest de menselijke zaligheid, de eendracht van het volk en de veiligheid van het vaderland bevordert.

Jezonias: Een zaak van buitengewoon groot belang is hier nu door u, mijne eerwaarde heren, behandeld. Maar ik zie dat de meningen niet overeenstemmen. Aan de ene kant wordt het onbehoorlijk geacht dat de schapen de herder onderzoeken in zaken die de herders zijn opgedragen. Dat komt erop neer dat niet alleen het gewone volk maar ook vorsten over de leer mogen oordelen, net alsof zij ook mogen offeren,

³⁷ [Joh. 10, 4-5]

³⁸ [1 Th. 5: 10] 1 Tess. 5: 21.

³⁹ [Pro. 14: 8] Spr. 14: 8 geen directe verwijzing

⁴⁰ [4 Kon. 113, Jos. 14: 12-15] 2 Kon. 113; Joz. 24: 15.

⁴¹ [3 Kon. 18: 11] 1 Kon. 18: 20-24.

Opmerking [J14]: Men mag de leek niet zijn gerechtigd oordeel over de leer ontnemen.

Opmerking [J15]: Voorbeelden waaruit blijkt dat het volk oordeelt over de leer.

iets wat vorsten gewoonlijk zeker niet doen. En als men dat het volk toestaat, zou men haast evenveel geloven vinden als de mensen willen. Men zou nooit enige zekerheid in de leer kunnen krijgen als het iedereen altijd vrij stond opnieuw in twijfel te trekken wat lang geleden in de concilies is behandeld. De concilies, als door Gods geest geleid, kunnen zich absoluut niet vergissen, maar de mensen kunnen door hun eigen geest gemakkelijk bedrogen worden.

Aan de andere kant is er gezegd dat deze zaak de schapen (die in aantal het grootst zijn en in wier dienst de herders staan) ook in hoge mate aangaat. Opgemerkt is dat wanneer de magistraat moet beoordelen of hij met de ene leer zal instemmen en de andere verbieden, hij zelf moet vaststellen welke de ware en welke de valse leer is. Of dat hij zonder eigen oordeel uitsluitend op gezag van de leraren de ene leer blindelings moet steunen en de andere verbieden. Wordt hij door de leraren misleid, dan kan hij eenvoudigweg de ware leer verbieden en een valse leer steunen, zoals is gebeurd ten tijde van de ware profeten, van alle martelaren van Christus en van Christus zelf. **16 v. 3** Want toen heeft de overheid, die door de valse leraren van haar tijd bedrogen was, Christus en zijn lidmaten vervolgd terwijl ze meende ketteren te vervolgen. Ook is er gezegd dat het een zwak en onzeker bouwsel is te vertrouwen op de waarheid van de concilies. Nu wordt onder meer betwijfeld of zij wel door de Geest van de Waarheid zijn geleid.

Men heeft ook gezegd dat alle waarschuwingen tegen valse profeten die Christus en zijn apostelen in alle ernst hebben gegeven, tevergeefs en bespottelijk zijn als de mensen op gezag van hun overheid die leer en zulke leraren zouden moeten geloven die bij die overheid als oprecht gelden. De gereformeerden zijn erop aangesproken dat zij inderdaad nu zelf beginnen te praktizeren wat de Ouden vroeger gedaan hebben en waarvan zij dezen beschuldigen.

De derde partij acht het het beste dat het oordeel over de leer bij de leken ligt, zowel bij de overheid als bij het volk, bij iedereen voor zover hij er verstand van heeft en verder niet. En dat daarom niemand een ander behoort te dwingen in te stemmen met een leer die deze nog niet kan begrijpen, zeker als het gaat om de ware en oprechte leer.

Wij laten deze kwestie rusten tot de komst van mijnheer de Voorzitter, meester Daniël, om zijn verstandig oordeel over deze en alle voorafgaande zaken te horen.

D.V. COORNHERT.

U hebt nu, beste lezer, het eerste deel in handen van de werken van de Synode van Vrijburg waarin het volk werd overmeesterd. Het tweede deel, waarin ook de burgerlijke overheid wordt bedwongen met middelen die de Ouden en de Jongen gebruikten, zult u niet missen, als het de Heer behaagt.

Einde van het eerste boek